

26. maj 2004
© Jette Lund

MANIFEST FOR EN ANDEN SLAGS TEATER:

Mennesket lever i det vi kalder virkeligheden. Her fødes vi, her spiser og sover vi, vi elsker, leger, arbejder og dør.

Men mennesker kan også danne sig forestillinger om virkeligheden. Disse forestillinger kan føre til konkrete ændringer af virkeligheden: Vi forestiller os huset, før vi bygger det.

Men de kan også forblive i deres karakter af forestillinger.

Så kalder vi det "fiktioner" - et udtryk for fiktive verdener, som vi kan gå ind i og ud af, som vi kan viderekommunikere til hinanden, og som vi kan opleve (næsten) lige så virkelige som vores virkelighed.

Hvis vi vel at mærke ved og aftaler, at der er tale om fantasi og fiktion. Hvis vi ikke ved det, er vi ofre for illusioner.

Hvis vi ikke forstår det, er vi syge.

Vores forankring i virkeligheden er vigtig for os. Men det, at vi kan "lege" - også med vore tanker - er måske lige så vigtigt for os, som det at være forankret i virkeligheden.

Sådanne "lege", sådanne "fiktioner" kan formidles i ord, i skrift, i billeder, i toner, i bøger, på film, TV, eller over internettet. Men menneskehedens ældste fælles legeplads for fiktionen - forestillingerne om virkeligheden - er teatret.

Teatret forener ord, toner, handlinger og billede og formidler oplevelsen direkte fra menneske til menneske, fra producent til publikum.

Teater er en offentlig handling i rum og tid, hvor teatrets producent(er) efter aftale fremfører en fiktion for teatrets publikum.

Begrebet "teater" forudsætter altså rum, tid, producent(er), aftale, fiktion og publikum.

Igennem menneskehedens historie har der dannet sig forskellige konventioner for teater. En konvention er et udtryk for den eller de aftaler, som i den givne situation definerer det, der sker - ikke som virkelighed, men - som "teater". Konventionerne er afhængige af historisk tid, af geografisk sted, af kultur og tradition.

Konventioner er udtryk for begrænsninger. De kan begrænse anvendelsen af både rum og tid, begrænse hvem der må producere, hvem der må se på, hvad fiktionen må omfatte og hvordan den skal formidles, og hvordan aftalen - fiktionskontrakten - etableres.

Konventioner er en god ting, fordi de sikrer det meget vigtige punkt, fiktionskontrakten, sådan at ingen bliver ofre for den illusion, at teatret er "virkelighed". Vi vil ikke snydes eller belyves. Konventionen sikrer, at vi for den tid som forestillingen varer, kan tillade os at anse teatret for en virkelighed inden i den virkelighed, vi faktisk lever i. I stedet for konvention kan vi også sige "spilleregler" eller "legeaftale".

Ved siden af konventionsbegrebet har vi begrebet "art" og "genre".

Hermed udtrykker vi karakteren af de udtryksmidler, som anvendes.

Teatret bruger alle de menneskelige udtryksmidler, og arts- og genrebetegnelsen fortæller os, hvad vi kan forvente. Teaterarten opera har den menneskelige stemme som sit hovedtema, dansen den menneskelige krop.

Skuespillet tematiserer menneskets sociale liv - i genrerne tragedie eller komedie eller andre. Og endelig er der det teater, som tematiserer menneskets filosofiske liv, dets opfattelse af sig selv i verden, af menneskets opfattelse af sin eksistens som sådan. Det kan man kalde "En (anden) slags teater (Ray Nusslein) eller "Tingenes teater" (Kawrakowa-Lorenz).

Men virkeligheden står ikke stille, den udvikler sig. Vores virkelighed i dag ligner ikke vore bedsteforældres.

Vores forestillinger om virkeligheden må også udvikle sig og udfordres, for at vi kan forstå og beherske vores aktuelle virkelighed.

Vi udfordres og underholdes ikke længere af de samme ting, som vore bedsteforældre blev underholdt og udfordret af.

Og derfor må teatret også udfordre genrer og konventioner.

Det kan udfordre både rummet og tiden, aftalen, grænsen mellem fiktion, illusion og virkelighed, samt grænsen mellem producent(er) og publikum, og det kan blande udtryksmidlerne og genrerne.

Sådanne avantgarde-bevægelser har teaterhistorien mange eksempler på: "Der findes spørgsmål til verden, som ikke kan stilles inden for de herskende paradigmer" - siger Janek Szatkowski.

Inden for disse nye teaterformer danner der sig nye konventioner, som efterhånden indarbejdes i den kollektive bevidsthed, og som så igen må udfordres. Dette teater har vi vor tid kaldt for "performance-teatret".

I morgen hedder det måske noget andet. Derfor kalder vi det i denne sammenhæng: "En anden slags teater".

En anden slags teater er et teater, som udfordrer de herskende teaterkonventioner:

- en anden slags teater definerer og bruger sit konkrete rum.
- en anden slags teater finder sted, når der er brug for det og varer så længe det er nødvendigt.
- en anden slags teater konstituerer fiktionskontrakten bevidst og konkret i den konkrete situation, for det konkrete publikum.

En anden slags teater betragter mennesket på scenen som et scenisk materiale, på lige fod med alle andre sceniske udtryk, og anser alt på scenen som betydningsbærende og som udtryksmiddel. Det betragter alle udtryksmidler og -muligheder som ligeværdige og ligestillede, og udfordrer og afprøver dem hver for sig eller overfor hinanden. En anden slags teater er et teater, hvis skabelsesproces afspejler denne ligestilling af midlerne. En anden slags teater bygger ikke (nødvendigvis) på en dramatikers manuskript eller en instruktørs vision, men fremstår som et resultat af ligeberettigede partnerskabers skabende arbejde.

En anden slags teater er et teater som forholder sig til den virkelighed, som producent og publikum har til fælles, og skaber sin fiktion i relation hertil - ikke som en "fiktiv virkelighed" men som en "virkelig fiktion", ikke for at illudere, men for at beskrive. En anden slags teater afsøger grænsen mellem virkelighed, illusion og fiktion.

En anden slags teater er et teater, som tager såvel sit ansvar som producent af fiktion, som også sit publikum, alvorligt. En anden slags teater udfordrer grænsen mellem identitet og fremmedgørelse, det at være "subjekt" og det at være "objekt", og (dermed også) grænsen imellem producent og publikum, bevidst om, at den enkelte og den enkeltes oplevelse i sidste ende altid er suveræn.

En anden slags teater respekterer, værdsætter og udvikler det "kunsthåndværk" som den kunstneriske udnyttelse af de menneskelige udtryksmuligheder forlanger, og ser et

udtryk også i de menneskelige udtryksmidlers forskellige kvaliteter.

En anden slags teater er et teater som er bevidst om og som lærer af historien og af de traditioner, som er gået forud, som aldrig føler sig bundet af fortiden, men derimod tolker dens erfaringer ind i den nutidens virkelighed, som er teatrets eneste berettigelse.

En anden slags teater er en mangfoldighed af udtryk, men fælles for de teatre, som vil kalde sig "en anden slags" er

- 1) den bevidste udfordring af konventioner og genrer,
- 2) den bevidste ligestilling af udtryksmidler og den deraf følgende kollektive skabelsesproces,
- 3) den bevidste udfordring af grænsen mellem identitet og fremmedgørelse, mellem subjekt og objekt, mellem producent og publikum,
- 4) den bevidste udfordring af grænsen mellem fiktion, illusion og virkelighed, og
- 5) den bevidste udfordring af de givne "sandheder" i den virkelighed, vi deler.

Hvis blot to af disse fem forudsætninger er til stede, kan man kalde sig "en anden slags teater".

Om genrer og udtryksmidler:

Sådan som opfindelsen af perspektivmaleriet og opfindelsen af det elektriske lys, den elektroniske lyd gengivelse og filmen ændrede det europæiske teater vil også de nye elektroniske billedmedieringsformer ændre det.

At de sproglige medieringsformer: tale, skrift og bogtryk nu overhales af billedmedieringsformer som film og video, er også udtryk for en forskydning i samfundet fra formidling over talt sprog og skreven tekst til en formidling via billeder.

Globaliseringen er betinget af et fælles sprog - dette sprog kan være engelsk, fransk eller tysk, spansk, russisk eller kinesisk - men det kan også være det næsten universelle billedsprog, som med udbredelsen af den fremherskende vestlige kultur vil blive mere og mere universelt. Teatret må forholde sig hertil - gå med eller mod.

På den ene side er teatrets former således betinget af den teknisk-videnskabelige udvikling og af anvendte produktionsmidler og -måder.

På den anden side bygger de på menneskelige karakteristika, som er lige så gamle som menneskeheden selv: Krop og stemme, det sociale livs lovmæssigheder og endelig den menneskelige evne til at danne sig forestillinger, at tænke ting, at afbilde.

For hver af disse centrale udtryksmuligheder har teatret en "art": Dans, sangteater/opera, skuespilteater og "tingenes teater".

Sidstnævnte et underkendt barn med mange navne:

Dukketeater, figurteater, animationsteater, objektteater
...

Det enkelte individ kan have forskellige evner i forhold til at udtrykke sig med disse fire karakteristika. Det kalder vi i almindelighed "talent". Mens det er let at indse forskellen på talent i forhold til at synge og danse - selv om begge udtryksformer tager udgangspunkt i rytme og tone - er det sværere at forstå, at evnen til at udtrykke sig ved handlinger (skuespil) adskiller sig

kvalitativt fra evnen til at udtrykke sig over "ting" - at der her er tale om to forskellige "talenter" - to forskellige måder at "tænke" på, som begge tager udgangspunkt i den menneskelige identitet og evnen til at gøre sig forestillinger: Den ene betoner identiteten, den anden fremmedheden.

Men på et tidspunkt af menneskehedens historie, hvor vi arbejder på at skabe "kunstige mennesker" - maskiner, som ikke bare fysisk kan udføre et arbejde, men som også er "autonome" og besidder "intelligens" - er teatret et uundværligt element i udforskningen og bevidstgørelsen af menneskets unikke evner, i forskellen mellem det at være subjekt og det at være objekt, imellem at være en "ting" - eller være et menneske.

©Jette Lund